

אגדת הַיּוֹם

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד סביב הדף היומי >> יא-יז אייר >> בבא בתרא קה-קיא

תורשה רוחנית

הרקע בגמרא

הפרק במשנה ובגמרא עוסק בענייני ירושות ונחלות. במסגרת הדיון מוזכר סיפורו של יהונתן בן גרשום, ששירת את פסל מיכה בספר שופטים. הפסוק מייחס את יהונתן גם ללוי וגם ליהודה, והגמרא מנסה להוכיח מכך שגם משפחת האם נחשבת לענייני נחלות. בהמשך מובא המדרש שלפיו יהונתן היה נכדו של משה רבנו.

ביאור

אמר רבי אלעזר: לעולם ידבק אדם (בקשרי חיתון) עם אנשים ממשפחה טובה, שהרי משה שנשא את בת יתרו (שעבד עבודה זרה) יצא ממנו יהונתן בן גרשום שהיה כהן לפסל, ואילו אהרון נשא את בת עמינדב (אחות נחשון) ויצא ממנו פינחס.

בהמשך מובא מדרש על המפגש של בני דן עם יהונתן. אמרו בני דן ליהונתן: הרי אתה נכדו של משה, איך ייתכן שתהיה כהן לעבודת כוכבים? אמר להם: מקובלני מסבי, משה, שעדיף לאדם להשכיר את עצמו לעבודה זרה ולא להזדקק לבריות. גם אני הלכתי לשמש לעבודה זרה בשביל פרנסתי.

מעירה הגמרא שטעות הייתה בידו, והכוונה היא שעדיף לאדם לעבוד עבודה זרה לו, כלומר שאינה לכבודו. כשראה דוד המלך שממונו של יהונתן חביב עליו ביותר, מינה אותו על האוצר, וזהו שבואל בן גרשום בן משה שמופיע בימי דוד כנגיד על האוצרות. הוא נקרא שם שבואל ולא יהונתן, ללמד שחזר לא-ל בכל לבו.

שאלות הכוונה ללימוד עצמי

האמנם היה יהונתן נכד משה, ונגיד בימי דוד? כמה שנים חי? מדוע דווקא דוד מינה אותו? האם יש בזה הצדקה למעשיו, או תיקון לחטאו?

האגדה: בבא בתרא קט ב - קיא

אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר: לְעוֹלָם יִדְבַק אָדָם בְּטוֹבִים, שְׁהָרִי מֹשֶׁה שֶׁנִּשָּׂא בַת יִתְרוֹ, יֵצֵא מִמֶּנּוּ יְהוֹנָתָן; אֲהָרֹן שֶׁנִּשָּׂא בַת עַמִּינַדָב, יֵצֵא מִמֶּנּוּ פִינְחָס...

"ויסורו שם, ויאמרו לו: מי הביאך ה'לם? ומה אתה עשה בזה? ומה לך פה?" (שופטים יח)

אָמְרוּ לוֹ: לָאוּ מִמֹּשֶׁה קָא אַתִּית, דְּכַתִּיב בֵּיה: "אֵל תִּקְרַב הַלֹּם"? לָאוּ מִמֹּשֶׁה קָאִתִּית דְּכַתִּיב בֵּיה: "מִה זֶה בִּידְךָ"? לָאוּ מִמֹּשֶׁה קָאִתִּית דְּכַתִּיב בֵּיה: "וְאַתָּה פֹּה עֹמֵד עַמְדִּי"? וְעַכְשָׁיו תַּעֲשֶׂה כֹהֵן לְעַבְדוֹת כּוֹכָבִים?

אָמַר לָהֶם: כִּךְ מְקַבְּלֵנִי מִבֵּית אָבִי-אָבָא: לְעוֹלָם יִשְׁכִּיר אָדָם עֲצָמוֹ לְעַבְדוּתָהּ זָרָה וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְבָרִיּוֹת.

וְהוּא סָבַר: לְעַבְדוּתָהּ זָרָה מִמֶּש, וְלֹא הִיא, אֲלֵא עַבְדוּתָהּ זָרָה, עַבְדוּתָהּ שְׁזָרָה לוֹ...

כִּיּוֹן שָׂרָאָה דְדוֹד שְׁמֻמוֹן חָבִיב עָלָיו בְּיֹתֵר, מִנְהוּ עַל הָאוֹצְרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁבָאֵל בֶּן גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה נָגִיד עַל הָאוֹצְרוֹת".

וְכִי 'שְׁבָאֵל' שְׁמוֹ? וְהֲלֹא 'יְהוֹנָתָן' שְׁמוֹ?

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁשָּׁב לָאֵל בְּכָל לְבוֹ.

הַגְרָסָה הַמְנוּקֶדֶת - מֵתוֹךְ אֲתֵר "דַּעַת".

אגדה היום

גיליון 75 | בבא בתרא קה-קיא
תורשה רוחנית

פגם בייחוס: לא נעלם, כן בר-תיקון *העמקה בסוּאיה*

לעיון נוסף

עוד מאגדות השבוע:

אמר רבא: הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, שנאמר: ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון, ממשמע שנאמר בת עמינדב, איני יודע שאחות נחשון היא? מה תלמוד לומר אחות נחשון? מכאן, שהנושא אשה צריך שיבדוק באחיה. (קיא)

מפרשנות האגדה:

הרב יאיר קאהן דן במדרשים על גרשום ואליעזר וצאצאיהם. לדבריו, גרשום נולד בתקופה שבו משה היה מנותק מהעם, והייתה לזה השפעה שלילית על זרעו. המאמר המלא מופיע באתר בית המדרש הווירטואלי, ישיבת הר עציון.

המאמר המלא מופיע באתר בית המדרש הווירטואלי, ישיבת הר עציון.

- הוא דווקא נראה לי מתאים. חכם, צדיק, אכפתי, מה עוד צריך?
- ושכחת מי היה סבא שלו? איך הוא יתחתן עם הבת שלנו?
אם מחפשים את שורשיה של התופעה היהודית הידועה, שבמסגרתה שידוכים ומינויים קמים ונופלים על חודו של פגם בייחוס, האגדה שלנו היא כנראה אחד המקורות. כהשלמה לדיון ההלכתי על ירושות ונחלות, מציינת האגדה שלא רק הרכוש עובר מדור לדור – אלא גם התכונות הגנטיות, ואפילו קווי אישיות רוחניים. היא מביאה דוגמה מטלטלת: אפילו משה רבנו לא הצליח למנוע מהגנים הרוחניים של יתרו להמשיך לזרעו. בניו של משה הושפעו לא רק מהצדקות של אבא, אלא גם מעבודת האלילים של סבא מצד האמא. יתרה מזאת: אצל הנכד, הגן של עבודת האלילים גבר על גן הצדקות והנבואה, וכך הוא הפך להיות כהן במקדש של עבודה זרה.

האגדה על נכדו של משה יוצרת משולש מעניין, שקשה להסביר אותו מבחינה היסטורית: משה-יהונתן בן גרשום-דוד. האגדה עוסקת בעיקר בקשר בין משה ליהונתן, על בסיס זיהויים כסב ונכד, ובסוף מזוהה יהונתן גם עם שר האוצר של דוד. בין מות משה להולדת דוד מפרידות כמעט ארבע מאות שנה, ושניהם נראים בלתי קשורים לכהן האליל מתקופת השופטים. מה עומד מאחורי הקישור בין השלושה?

התורשה דווקא עבדה אצל משה, אך בכיוון ההפוך מהצפוי. אם נראה שהגנים החיוביים לא עברו בתורשה, זה מפני שהגנים השליליים כן עברו.

מה עומד מאחורי הקישור בין משה ליהונתן מובא, כאמור, כדי להראות שתכונותיו של יתרו עברו לזרעו. כדרכם של חז"ל,

ייתכן שהם מביאים דוגמה דווקא ממקור שיכול לשמש דוגמה הפוכה. משה מהווה לכאורה אנטייתזה לתפיסת התורשה הרוחנית – הרי איש לא ירש אותו. בניגוד לאהרון אחיו שייסד שושלת מפוארת, מצאצאיו של משה לא שמענו כלום. היכן ממשיכי דרכו? משיבה האגדה: התורשה דווקא עבדה אצל משה, אך בכיוון ההפוך מהצפוי. אם נראה שהגנים החיוביים לא עברו בתורשה, זה מפני שהגנים השליליים כן עברו.

אחרי שנוכחנו לדעת שגם זרעו של משה ירש תכונות מאבותיו, מתקבלת תמונה עגומה: אי אפשר להתגבר על פגמים מהדורות הקודמים. אפשר לצאת מכאן עם מסקנה כואבת ואפילו מייאשת: אם היו לך אבא או סבא בעלי בעיה רוחנית, שום דבר לא ימנע מהבעיה הזאת להגיע גם אליך. אפילו לא משה בכבודו ובעצמו. ובכל זאת, האגדה אינה עוצרת בשלב זה, אלא מסיימת בפתרון הבעיה. בסוף הסיפור מגיע דוד ומוצא פתרון למצוקתו הכלכלית של יהונתן, אחר שהסתבר שהיא זו שעמדה בשורש העבודה הזרה. דוד אולי נראה מנותק מסיפורם של יהונתן ופסל מיכה, אבל הוא בהחלט קשור לפסוק החותם את הסיפור: "בימים ההם אין מלך בישראל...". סיפור פסל מיכה הוא דוגמה למצב הקשה ללא מלך, ואחריו מובאת גם הדוגמה הקשה של פרשת פילגש בגבעה. הרי שהאגדה בנויה על המודל שעולה מהפסוקים: יהונתן בן גרשום מייצג בעיה, דוד המלך בא לפתור אותה.

בימי השופטים אין מלך בישראל, וגם אין מנהיג כמשה, אבל אפילו משה לא היה פותר את הבעיה. הנה, נכדו בתקופת השופטים, והוא עובד עבודה זרה. אז איך דוד מצליח? דוד מחפש את שורש הבעיה, מגלה שהיא איננה קשורה לעבודה זרה אלא לממון, ואז מוצא ליהונתן תפקיד שקשור לתחום הממון בממלכה. כשמשה ראה אנשים עובדים לעגל – הוא קרא להרוג אותם, וכך הם נעלמו מהשטח והבעיה נשארה; דרכו של מלך ישראל היא לרתום את הבעיה למטרה חיובית, וכך הבעיה תעלם מהשטח והאנשים יישארו. זה יכול להיעשות רק מתוך עמדה ממלכתית, כוללת, מאחדת, שמוצאת גם לעובדי עבודה זרה את מקומם. בדרך זו יכול גם בעל הייחוס הפגום להפוך את הפגם ליתרון, למצוא את מקומו במערכת הכללית ולשוב אל ה' בלב שלם.